

GŁÓWNY
URZĄD
STATYSTYCZNY

OŚRODEK BADAWCZO-ROZWOJOWY
SYSTEMU
PAŃSTWOWEJ INFORMACJI STATYSTYCZNEJ

1/84

SYSTEMY INFORMATYCZNE

seminarium

SPIS'84 INFORMACJA STATYSTYCZNA DLA PRZEDSIĘBIORSTW I ORGANÓW ZAŁOŻYCIELSKICH

- I SYSTEM PAŃSTWOWEJ INFORMACJI
STATYSTYCZNEJ JAKO ŹRÓDŁO DANYCH
DLA PRZEDSIĘBIORSTW I ORGANÓW
ZAŁOŻYCIELSKICH
- II PRZEDSIĘBIORSTWA I ORGANY
ZAŁOŻYCIELSKIE JAKO UŻYTKOWNICY
DANYCH STATYSTYCZNYCH
- III MODELE I METODY ANALIZY I SYNTEZY
SYSTEMÓW INFORMACJI
SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ

1/84

**SYSTEMY
INFORMATYCZNE**

**MATERIAŁY SEMINARIUM
SPIS '84**

**INFORMACJA STATYSTYCZNA
DLA PRZEDSIĘBIORSTW I ORGANÓW
ZAŁOŻYCIELSKICH**

Warszawa 1984

A/116001

**SYSTEMY
INFORMATYCZNE**

Redaktor naukowy: dr Józef Oleński

ORGANIZATORZY SEMINARIUM

POLSKA AKADEMIA NAUK
KOMITET STATYSTYKI I EKONOMETRII
Sekcja Organizacji Przetwarzania Danych

POLSKIE TOWARZYSTWO EKONOMICZNE
ZARZĄD GŁÓWNY
Komisja Informatyki

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
Ośrodek Badawczo-Rozwojowy
Systemu Państwowej Informacji Statystycznej
Zarząd Mechanizacji
i Automatyzacji Opracowań Statystycznych

RADA PROGRAMOWA

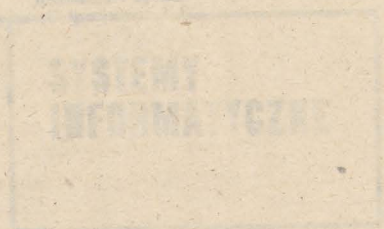
Przewodniczący:	prof. dr hab. Tadeusz Peche
Z-ca przewodniczącego:	doc. dr hab. Jerzy Kisielnicki
Członkowie:	doc. dr hab. Jerzy Eysymontt doc. dr hab. Wiesław Flakiewicz dr Jan Iszkowski prof. dr hab. Andrzej Lisowski prof. dr hab. Wojciech Maciejewski dr Józef Oleński prof. dr hab. Tadeusz Walczak prof. dr hab. Tadeusz Wierzbicki

Sekretarz naukowy seminarium: mgr Henryk Dąbrowski

DEPARTMENT OF COMMERCE
BUREAU OF STATISTICS
WASHINGTON, D. C.

THE FOLLOWING INFORMATION
IS FOR YOUR INFORMATION

FOR THE YEAR 1934
AND FOR THE YEAR 1935

FOR THE YEAR 1936
AND FOR THE YEAR 1937

FOR THE YEAR 1938
AND FOR THE YEAR 1939

FOR THE YEAR 1940
AND FOR THE YEAR 1941

SPIS TREŚCI

Str.

Od organizatorów Seminarium SPIS'84	IX
I. SYSTEM PAŃSTWOWEJ INFORMACJI STATYSTYCZNEJ JAKO ZRÓDŁO DANYCH DLA PRZEDSIĘBIORSTW I ORGANÓW ZAŁOŻY- CIELSKICH	
Tadeusz Walczak: System informacji statystycznej, a po- trzeby informacyjne organów założycielskich i przed- siębiorstw	1
Stanisław Paradysz: System informacji społeczno-gospo- darczej dla przedsiębiorstw i zrzeszeń	19
Jan Homa: System usług regionalnej informatyki statys- tycznej /na rzecz organów terenowych i założycielskich/	33
Witold Jamontt: Koncepcja systemu informatycznego "PROSPEKT" obejmującego bazę danych szeregów czaso- wych zorientowanych na planowanie regionalne	42
Stanisław Jezierski: Analiza miesięcznej informacji o realizacji ważniejszych zadań społeczno-gospodarczych na przykładzie 4-ch województw	94
Stanisław Jezierski: Aspekty funkcji informacyjnej WUS na obszarach wybranych województw	100
Andrzej Jopkiewicz, Józef Oleński, Zygmunt Peuker: Sys- tem wyszukiwania informacji w zbiorach Centralnej Bi- blioteki Statystycznej jako instrument obsługi użyt- kowników SPIS	110
Tadeusz Konowrocki: Możliwości integracji technologicz- nej systemów SPIS z innymi systemami informatycznymi	128
Teresa Lubawska, Magdalena Grajewska: Rejestr zbiorów archiwalnych - instrument informacji	158

Tadeusz Zagowski: Koncepcja zastosowania jednolitego narzędzia informatycznego dla statystyki państwowej i organów założycielskich	164
Stefan Małkus: Przetwarzanie rozproszone warunkiem przyspieszenia obliczeń statystycznych	183
Mieczysław Mączyński: System TELZIS elementem usprawniającym przekazywanie i przetwarzanie informacji operatywnej	193
Bolesław Olechowski: Rola Rady d/s Systemów Informacji Społeczno-Gospodarczej w doskonaleniu informacji statystycznej	205
Bogusława Oskroba: Systemy Informacji Statystycznej z zakresu przemysłu i możliwości ich wykorzystania ..	223
Roman Ronkowski: Koncepcja systemu informacyjnego urzędu wojewódzkiego w warunkach reformy gospodarczej /na przykładzie funkcjonowania organów założycielskich w województwie gdańskim/.	239
Eugeniusz Sarnecki: SPIS a system regionalny informacji o materiałach i surowcach /w warunkach reformy gospodarczej/	268
Bolesław Warzecha: Prawo niezbędnej różnorodności w regionalnej informatyce statystycznej	277
Bolesław Warzecha: Badania obiektów wirtualnych w regionalnej informatyce statystycznej	298
Bolesław Warzecha: Elementy stałe i zmienne w regionalnym informatycznym systemie statystyki państwowej ..	314
II. PRZEDSIĘBIORSTWA I ORGANY ZAŁOŻYCIELSKIE JAKO UŻYTKOWNICY DANYCH STATYSTYCZNYCH	
Mieczysława Adach: Zautomatyzowany rachunek kosztów źródłem informacji dla zarządzania przedsiębiorstwem przemysłowym w zreformowanych warunkach	333

Zygmunt Bieńko: Resortowy system informacji społeczno-gospodarczej przemysłu chemicznego i lekkiego	348
Henryk Brocki: Algorytmizacja zarządzania przedsiębiorstwem przy pomocy zintegrowanego modelu przedsiębiorstwa	368
Wacław Cieplucha: Informacja statystyczna dla przedsiębiorstw transportu samochodowego i organów założycielskich	376
Wiesław Flakiewicz: Systemy informacyjne sfery regulacji - a reforma gospodarcza	389
Jerzy Kisielnicki: Badania potrzeb informacyjnych przedsiębiorstwa - problemy metodologiczne	409
Stanisław Leszek: Systemy informacji społeczno-gospodarczej w zakresie gospodarki materiałowej	434
Krzysztof Markowski: Analiza procesów inwestycyjnych w branżach przemysłu lekkiego w oparciu o sprawozdawczość GUS	456
Krzysztof Markowski, Jacek Sztaudynger, Zygmunt Wesoły: Koncepcja modelu przemysłu lekkiego	473
Stanisław Nowak: Potrzeby informacyjne zrzeszenia i przedsiębiorstw budowlanych /zaspakajanie potrzeb w systemie statystyki państwowej/	494
Irena Olchowicz: Potrzeby informacyjne podmiotów sfery planowania i zarządzania obrotem towarowym	498
Jerzy Piga: SPIS a system branżowy informacji hutnictwa żelaza /w warunkach reformy gospodarczej/	510
Jacek Pulwarski: Systemy komputerowe oceny funkcjonowania przedsiębiorstw i rozwiązań ekonomiczno-prawnych	516
Olgierd Sygiericz, Jadwiga Wiweger: Wybrane problemy wykorzystywania informacji statystycznej w działalności planistycznej, a w szczególności w prognozowaniu rozwoju produkcji przemysłowej	530

III. MODELE I METODY ANALIZY I SYNTEZY SYSTEMÓW INFORMACJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ

Henryk Dąbrowski: Gospodarka czynnikiem ludzkim w warunkach reformy gospodarczej	541
Dariusz Dziuba: Metoda projektowania adaptatywnych systemów informacji ekonomicznej	570
Stefan Grzesiak: Modelowanie ekonometryczne i decyzyjne jako podstawa budowy systemu informacji statystycznej o przedsiębiorstwie przemysłowym	587
Wiesław Kalinowski, Paweł Karpiński: System prawny reformy gospodarczej jako podstawa dla tworzenia systemów informacyjnych organów założycielskich	598
Barbara Łukasik-Makowska: Metody graficznej prezentacji danych statystycznych realizowane w technice komputerowej	615
Gustaw Mikielawicz, Leopold Żurek, Józef Piskorz, Kazimierz Tuszyński, Lech Kozłowski: Konstrukcja hierarchicznego systemu ocen funkcjonowania i programowania rozwoju gospodarki narodowej	632
Bogdan Stefanowicz: Korekta automatyczna błędów w danych statystycznych	649

Prof, dr hab. Tadeusz WALCZAK

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY

Warszawa

SYSTEM INFORMACJI STATYSTYCZNEJ A POTRZEBY INFORMACYJNE
ORGANÓW ZAŁOŻYCIELSKICH I PRZEDSIĘBIORSTW

Uwagi wstępne

Obecne seminarium SPIS-84 jest już siódmym z kolei spotkaniem specjalistów zainteresowanych problemami usprawniania i unowocześniania funkcjonowania systemów informacji statystycznej.

Okres, w którym odbywa się obecne seminarium jest z wielu powodów okresem szczególnym, w którym zaczynają się formować systemy informacyjne w nowych warunkach zmian w systemie zarządzania gospodarką i państwem dokonujących się pod wpływem nowych mechanizmów gospodarowania zgodnych z zasadami reformy gospodarczej.

W systemach informacyjnych zarządzania najważniejszym źródłem informacji o zjawiskach społeczno-gospodarczych jest informacja statystyczna. Pozwala ona tworzyć przy pomocy systemu wskaźników liczbowych obraz gospodarczej i społecznej działalności poszczególnych jednostek gospodarczych i instytucji oraz całego społeczeństwa.

Informacja statystyczna w naszym kraju powstaje jako wynik badań i opracowań realizowanych przez Główny Urząd Statystyczny oraz przez inne upoważnione do tego w ustawie o statystyce państwowej^{1/} instytucje.

1/ Ustawa o statystyce państwowej z dnia 26 lutego 1982 r.
/Dz.U. z 1982 r. nr 7 poz.58/

System informacji zbieranej i opracowywanej przez GUS nosi nazwę statystyki centralnej, natomiast informacje, których źródło stanowią badania innych upoważnionych do tego organizacji i instytucji /ministerstwa, terenowe organy administracji państwowej stopnia wojewódzkiego, zarządy centralnych związków spółdzielczych itp./ nazywamy umownie statystyką resortową.

Statystyka centralna oraz resortowa stanowią części składowe systemu zwanego statystyką państwową.

Przyjęcie w ustawie o statystyce tak szerokiego pojęcia statystyki państwowej stworzyło prawne przesłanki zbudowania jednolitego spójnego systemu państwowej informacji statystycznej, a ściślej rzecz biorąc wzajemnie zgodnych systemów organizowanych w ramach statystyki centralnej oraz resortowej.

Ze względu na niezwykle szeroki zakres tematyczny tak zdefiniowanego systemu statystyki państwowej musi być on systemem otwartym, budowanym stopniowo i stopniowo uzupełnianym i modyfikowanym stosownie do zmieniających się potrzeb użytkowników tego systemu, możliwości uzyskiwania wiarygodnych danych źródłowych oraz warunków technicznych i organizacyjnych zbierania i opracowania informacji.

Przyjęte w ustawie określenie statystyki państwowej jest znacznie szersze od stosowanego dotąd pojęcia Systemu Państwowej Informacji Statystycznej /SPIS/, którego założenia zostały sformułowane w 1973 r. oraz przyjęte do realizacji w decyzji Prezydium Rządu Nr 3 ze stycznia 1974 r. w sprawie kierunków zastosowania informatyki oraz rozwoju krajowego przemysłu informatycznego.

Według określeń przyjętych w ustawie o statystyce państwowej zasięg tematyczny SPIS odpowiada pojęciu statystyki cen-

tralnej organizowanej przez Główny Urząd Statystyczny oraz tej części statystyki resortowej, która gromadzona jest i opracowywana przez GUS i wojewódzkie urzędy statystyczne.

Podstawową zasadą współdziałania statystyki centralnej i resortowej jest ściśle skoordynowanie obu członów tak pod względem zakresu informacji, jak i metodologii. Ponadto powinna być przestrzegana zasada, że zainteresowani informacjami upoważnieni odbiorcy mają prawo dostępu do zbiorów informacyjnych w obu członach statystyki.

Zewnętrznym przejawem dążenia do zapewnienia spójności statystyki centralnej i resortowej jest ustawowe zobowiązanie Głównego Urzędu Statystycznego do opracowania i przedkładania Radzie Ministrów wieloletnich programów badań statystycznych obejmujących całokształt badań statystyki państwowej, a więc zarówno badań objętych zakresem statystyki centralnej, jak i resortowej.

Ustalenia powyższe stanowią istotną zmianę w stosunku do obowiązującej poprzednio zasady, kiedy to GUS przedkładał Radzie Ministrów do akceptacji wyłącznie program badań organów statystyki państwowej. Program ^{u/} badań statystyki resortowej nie opracowywano w ogóle. Statystyka resortowa funkcjonowała w nieskoordynowanej formie jako zbiór sprawozdawczości poszczególnych resortów.

Ujęcie w jednym wieloletnim programie całości badań statystycznych pozwala zainteresowanym użytkownikom informacji lepiej orientować się w całokształcie tematyki badań, a jednocześnie tworzy warunki pełniej koordynacji tematycznej badań oraz eliminowania powtarzających się informacji w obu członach.

Wprowadzenie systemu wieloletnich /z zasady pięcioletnich/

programów badań statystycznych sprzyja także stabilizacji prac statystycznych w przedsiębiorstwach m.in. dzięki możliwości lepszemu przystosowaniu systemów ewidencji w przedsiębiorstwach do wymogów sprawozdawczości oraz właściwego rozłożenia w czasie prac związanych z projektowaniem i przeprowadzaniem badań oraz z opracowaniem wyników tych badań.

Przyjęcie pięcioletnich cykli badań statystycznych zgodnych z zasadami średniookresowego planowania społeczno-gospodarczego sprzyja także ściślejszemu powiązaniu tematyki badań statystycznych z tematyką planów.

Warunki zgodności wewnętrznej systemu statystyki państwowej

Podstawę metodologii ^{czna} /jednolitości i spójności wewnętrznej systemu statystyki państwowej stanowi wspólna dla obu członów baza normatywna systemu, na którą składają się:

- podstawowe klasyfikacje w rodzaju klasyfikacji gospodarki narodowej, klasyfikacji usług, klasyfikacji zatrudnionych, klasyfikacji środków trwałych, klasyfikacji wyrobów itp.;
- słownik pojęć kategorii społeczno-ekonomicznych i wskaźników stosowanych w planowaniu i statystyce;
- nomenklatury i kody w rodzaju nomenklatury zawodów, kodów rodzajów wykształcenia, kodów krajów, kodów jednostek miary itp.;
- systemy klasyfikacji i identyfikacji jednostek gospodarki narodowej, jednostek podziału terytorialnego kraju oraz regionów statystycznych i obwodów spisowych.

Poszczególne elementy bazy normatywnej opracowywane są przez Główny Urząd Statystyczny we współpracy z Komisją Planowania przy Radzie Ministrów, Ministerstwem Finansów oraz z innymi zainteresowanymi ministerstwami. Po zatwierdzeniu

przez Prezesa GUS ich stosowanie w planowaniu, ewidencji i sprawozdawczości jest obowiązujące.

Ważnym czynnikiem sprzyjającym zachowaniu jednolitości ujmowania informacji w systemach informacyjnych jest zastosowanie ujednoczonych wzorów dokumentów będących nośnikami informacji na wejściu do systemu. W systemie statystyki państwowej rolę tę /obok wzorów ewidencji podstawowej będących źródłem informacji statystycznej/ spełniają wzory formularzy sprawozdawczości statystycznej.

Główny Urząd Statystyczny od dawna przywiązuje dużą uwagę do zapewnienia właściwego układu formularzy. W 1970 r. w Zarządzie Mechanizacji i Automatyzacji Opracowań Statystycznych GUS opracowano zasady projektowania formularzy zmierzające głównie do przystosowania rozwiązań graficznych formularzy do wymagań zmechanizowanego przetwarzania danych. Zasady te zostały zmodyfikowane i rozszerzone przez OBR SPIS w 1976 r. Oba te dokumenty adresowane były do projektantów formularzy w ramach statystyki centralnej.

W bieżącym roku opracowane zostały przez OBR SPIS i przyjęte przez Komisję Metodologiczną GUS "Zasady" projektowania formularzy sprawozdawczości statystycznej" przeznaczone zarówno dla projektantów statystyki centralnej, jak i resortowej. Wprowadzenie tych zasad do praktyki badań statystycznych wywrze niewątpliwie pozytywny wpływ na jakość i rzetelność informacji oraz ułatwi przepływ informacji pomiędzy systemami w ramach statystyki państwowej. Wydaje się w związku z tym, że zasady projektowania formularzy stanowiąc będą jedną z ważnych części składowych bazy normatywnej systemu statystyki państwowej.

Sformułowane w ustawie nowe pojęcie statystyki państwowej

oraz nałożenie na GUS szeregu uprawnień i obowiązków związanych z opracowaniem programu badań oraz z zapewnieniem zgodności metodologicznej pomiędzy systemami informacyjnymi spowodowało konieczność zapewnienia ściślejszej współpracy pomiędzy organami statystyki państwowej a innymi organami administracji oraz innymi instytucjami zainteresowanymi właściwym funkcjonowaniem systemów informacyjnych w kraju.

Dla stworzenia organizacyjnych warunków takiej współpracy zgodnie z art.6 ustawy o statystyce państwowej powołano przy Głównym Urzędzie Statystycznym Radę do spraw Systemów Informacji Społeczno-Gospodarczej. Spełnia ona ważną rolę opiniodawczą i wnioskującą w wielu istotnych dla funkcjonowania systemów informacyjnych sprawach, a zwłaszcza w sprawach zakresu informacyjnego poszczególnych systemów, w sprawach zapewnienia spójności metodologicznej systemów, w sprawach kierunków rozwoju poszczególnych systemów itp.

Podział tematyki badań pomiędzy statystyką centralną i resortową

Kluczowym problemem dla kształtowania treści informacyjnej poszczególnych części składowych statystyki państwowej jest ustalenie właściwego podziału tematyki badań pomiędzy statystyką centralną, a statystyką poszczególnych resortów.

Zgodnie z założeniami reformy gospodarczej przewidującymi, że "Główny Urząd Statystyczny powinien spełniać funkcje krajowego centrum informacji społeczno-gospodarczej, gromadzącego i przetwarzającego zarówno informacje statystyczne, jak i informacje prognostyczne"^{2/}, oraz zgodnie ze statutowymi funk-

2/ Podstawowe założenia reformy gospodarczej. Nakładem Trybuny Ludu, Warszawa styczeń 1981, s.13.

cjami GUS, organy statystyki państwowej odpowiedzialne są za zbieranie, opracowanie i udostępnianie przeważającej części informacji w ramach statystyki państwowej.

Badania prowadzone przez inne resorty i instytucje spełniają rolę uzupełniającą badania GUS. Jedynie w niektórych dziedzinach specjalistycznych, zgodnie z istniejącymi porozumieniami statystyka resortowa ma znaczenie podstawowe, a GUS korzysta z wyników tych badań. Dotyczy to zwłaszcza statystyki ochrony zdrowia, statystyki wymiaru sprawiedliwości, statystyki transportu kolejowego itp.

O rozległości tematycznej badań statystyki centralnej w ramach statystyki państwowej świadczy przykładowo fakt, że na około 520 tematów badań wyszczególnionych w trzyletnim programie badań statystyki państwowej na lata 1983-1985 Główny Urząd Statystyczny prowadzi badania obejmujące ponad 200 tematów, natomiast na pozostałe ponad 50 resortów i instytucji, których badania wyszczególnione są w programie, przypada łącznie około 260 tematów. W około 60 tematach prowadzone są badania zarówno przez GUS, jak i przez inne resorty, według uzgodnień co do sposobu i szczególności ujęcia badań w ramach poszczególnych tematów.

Dokonanie precyzyjnego podziału tematyki badań pomiędzy GUS i inne instytucje jest jedną ze spraw, które wymagają dalszych uściśleń, a nawet bardziej szczegółowych analiz i uzasadnień. Na obecnym etapie przyjęto, że podział ten opiera się na następujących przesłankach:

Badaniami statystyki centralnej prowadzonymi przez GUS obejmuje się:

1. Wszystkie te zagadnienia, które mają istotne znaczenie dla analizy rozwoju społeczno-gospodarczego kraju i regionów,

a więc badania dotyczące produktu globalnego i dochodu narodowego, produkcji, usług, kosztów i cen, inwestycji i środków trwałych, zatrudnienia, wynagrodzeń, demografii, dochodów i wydatków ludności itp.

2. Inne badania w których uczestniczą przedsiębiorstwa i zakłady oraz inne jednostki organizacyjne należące do różnych resortów i instytucji.
3. Statystyką centralną objęte są badania masowe w rodzaju reprezentacyjnych i powszechnych spisów ludności i mieszkań, spisów zatrudnionych, spisów rolniczych, badań warunków bytu ludności oraz wszelkie badania prowadzone w gospodarstwach domowych.

W ramach statystyki resortowej prowadzi się badania uzupełniające dotyczące tematyki nie ujętej lub ujętej w sposób ogólny w badaniach statystyki centralnej.

Badania w ramach statystyki resortowej prowadzone są również wtedy, gdy niezbędne jest zbieranie informacji z większą częstotliwością aniżeli częstotliwość przyjęta dla badań prowadzonych przez GUS.

Dla ilustracji każdej z wymienionych wyżej sytuacji można przytoczyć następujące przykłady:

1. Wyłącznie w ramach statystyki resortowej prowadzone są badania emerytur, rent, zasiłków i świadczeń społecznych, funduszu alimentacyjnego. Badania te prowadzone są przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych. Statystyką resortową objęte są również badania stanu zdrowia społeczeństwa, zachorowalności na choroby społeczne i zakaźne, przyczyn umieralności niemowląt, absencji chorobowej, działalności służby zdrowia, żłobków, zakładów leczniczych i uzdrowiskowych, służby sanitarno-epidemiologicznej itp. Badania te noszące

w znacznym stopniu charakter specjalistyczny. Organizowane i prowadzone są przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej.

Wyjątkiem statystyką resortową objęte są wreszcie badania dotyczące wymiaru sprawiedliwości, a więc ruchu spraw wpływających do sądów, rodzajów przestępstw, liczby osób skazanych, orzecznictwa kolegiów do spraw wykroczeń, postępowania mandatowego organów upoważnionych do nakładania grzywien itp. W tej grupie tematycznej badania statystyczne organizowane są przez Ministerstwo Sprawiedliwości, a w części kolegiów do spraw wykroczeń - przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

2. Z większą szczegółowością niż w ramach statystyki centralnej prowadzone są przykładowo badania asortymentu produkcji przemysłowej według rozszerzonej nomenklatury. Badania te prowadzą wszystkie ważniejsze resorty gospodarcze. Podobnie statystyka właściwych resortów uzupełnia badania GUS w zakresie przeładunków w portach, taboru pływającego, napraw pojazdów komunikacji drogowej, szczegółowego ujęcia kosztów działalności produkcyjnej oraz wyników finansowych jednostek gospodarczych, gospodarki opakowaniami, surowcami wtórnymi, skupu i kontraktacji w rolnictwie, kultury fizycznej i turystyki itp.
3. Z większą częstotliwością od badań statystyki centralnej prowadzone są badania produkcji niektórych wyrobów przemysłowych /badania dobowe i dekadowe/, przebieg prac w produkcji roślinnej /co 2 tygodnie w okresie wiosennym, letnim i jesiennym/, gospodarka złomem i wsadem metalicznym do produkcji stali /badania dobowe i dekadowe/, sprzedaż wybranych towarów na zaopatrzenie rynku /badania dekadowe/.

dostawy i sprzedaż pasz treściwych, nawozów sztucznych i chemicznych środków ochrony roślin /badania co 15 dni/ itp.

Istniejący podział tematyki i częstotliwości badań pomiędzy statystyką centralną i resortową przyjęty został i uzgodniony w ramach prac nad wieloletnim programem badań statystyki państwowej na lata 1983-1985. Uzyskał on również aprobatę Rady do spraw Systemów Informacji Społeczno-Gospodarczej.

Przepływ informacji pomiędzy poszczególnymi systemami w ramach statystyki państwowej

Niezbędnym warunkiem sprawnego funkcjonowania systemów informacji przy przyjętych założeniach podziału tematyki badań statystycznych pomiędzy GUS i resorty i inne instytucje jest zapewnienie swobodnego przepływu informacji pomiędzy poszczególnymi systemami. Wszelkie zahamowania w takim przepływie powodują 2 podstawowe ujemne skutki:

Po pierwsze: systemy informacyjne nie uzyskujące informacji od innych systemów zdane są wyłącznie na ten zakres informacji, który uzyskują w wyniku własnych badań. Najczęściej bywa on niewystarczający, jednostronny, wycinkowy i fragmentaryczny.

Po drugie: zahamowania w przepływie informacji powodują odradzanie się tendencji do równoległego prowadzenia analogicznych badań przez poszczególne resorty i instytucje.

Racjonalne podejście do zbudowania systemu statystyki państwowej powinno polegać na tym aby w wyniku uzgodnionego podziału tematyki badań pomiędzy poszczególnymi instytucjami powstawał wspólny zasób informacji składający się z zasobów statystyki centralnej oraz uzupełniony zasobami powstającymi

z badań innych resortów i instytucji oraz aby każda z zainteresowanych instytucji mogła korzystać z nagromadzonych wspólnych zasobów informacji - stosownie do własnych potrzeb informacyjnych dostosowanych do rodzaju i zakresu podejmowanych decyzji.

Trzeba stwierdzić niestety, że obecnie jeszcze jesteśmy dalecy od osiągnięcia takiego stanu. Na drodze swobodnego /w granicach obowiązujących uprawnień/ przepływu informacji stoi jeszcze wiele przeszkód, zarówno organizacyjnych i prawnych, jak i zwłaszcza - technicznych.

Mówiąc o przepływie informacji pomiędzy poszczególnymi systemami w ramach statystyki państwowej musimy przede wszystkim ocenić jak realizowany jest on na linii statystyka centralna - systemy resortowe. Przepływ informacji zbieranych przez GUS w ramach statystyki centralnej do poszczególnych systemów resortowych powinien stanowić podstawową formę zasilania informacjami statystycznymi tych systemów. Przepływ ten może przybierać formę publikacji ogólniedostępnych lub informacji dla upoważnionego kręgu odbiorców, tablic komputerowych, czy wreszcie maszynowych nośników danych. Dane uzyskiwane ze statystyki centralnej uzupełnione własnymi badaniami oraz ewentualnie danymi uzyskiwanymi z innych systemów resortowych powinny stanowić bazę danych każdego systemu resortowego.

Należy podkreślić, że przytoczone wyżej stwierdzenie, że przepływ informacji ze statystyki centralnej do systemów resortowych powinien stanowić podstawową formę zasilania tych systemów oznacza istotną modyfikację założeń Systemu Państwowej Informacji Statystycznej /SPIS/ z 1973 r.^{3/}. Założenia te

3/ p. Wiadomości Statystyczne 1973 r. nr 7, 8 i 9.

przewidywały, że jednym z kanałów zasilania danymi statystyki centralnej będą strumienie informacji płynące ze zjednoczeń i resortów. Zmiany jakie zaszły w latach 1981-1982 związane z wprowadzeniem reformy gospodarczej, a zwłaszcza likwidacja zjednoczeń spowodowały konieczność przejścia przez GUS podstawowych strumieni informacji od przedsiębiorstw za pośrednictwem wojewódzkich urzędów statystycznych. Doprowadziło to do niemal całkowitego zaniku przepływu informacji od resortów do GUS. Jednocześnie resorty zostały pozbawione informacji płynących do nich poprzednio ze zjednoczeń, w związku z czym bardziej niż poprzednio zainteresowane są w uzyskiwaniu niezbędnych informacji ze statystyki centralnej GUS.

Na odcinku usprawnienia przepływu informacji pomiędzy GUS a systemami resortowymi zrobiono na przestrzeni ostatnich 2-3 lat znaczny krok naprzód. Niezależnie od publikacji i informacji drukowanych, coraz to większy zasób informacji jednostkowych przekazywany jest do systemów resortowych na taśmach magnetycznych. Dane te służą w poszczególnych systemach resortowych do dalszego przetwarzania według programów odpowiadających potrzebom analitycznym resortów oraz potrzebom wykonywania ich funkcji jako organów założycielskich.

O ile sprawę organizacji przepływu informacji ze statystyki centralnej do systemów resortowych udało się rozwiązać w zasadzie zadowalająco, o tyle sprawą wymagającą dalszych wysiłków i starań jest sprawa terminów przekazywania poszczególnych rodzajów informacji. Są one nadal zbyt długie w stosunku do potrzeb poszczególnych systemów, chociaż i na tym odcinku można odnotować na przestrzeni ostatniego roku pewien postęp.

Zbyt późne terminy udostępniania informacji przez GUS wynikają z istniejących zbyt długich cykli przetwarzania danych,

a te z kolei w znacznym stopniu uzależnione są od istniejących ograniczeń technicznych.

Znaczny wpływ na terminy opracowania informacji wywiera jakość danych sprawozdawczych. Niska jakość sprawozdań jest często przyczyną nadmiernego wydłużania się czasu kontroli i wyjaśniania błędów.

W niektórych opracowaniach połowę, a nawet więcej ogólnego czasu przeznaczonego na przetwarzanie zajmuje czas kontroli danych i wyjaśniania przyczyn błędów z jednostkami sporządzającymi sprawozdania.

Zbyt długie terminy udostępniania danych ze statystyki centralnej są często przyczyną zgłaszania pod adresem GUS wniosków w sprawie wyrażania zgody na przesyłanie do organów założycielskich kopii sprawozdań GUS. Tendencje te wymuszone często rzeczywistymi potrzebami organów założycielskich stanowią sygnał odradzania się niebezpiecznego zjawiska zwielokrotniania kanałów obiegu informacji i dublowania czynności przetwarzania analogicznych danych w różnych systemach informacyjnych.

Dopuszczenie równoległego obiegu analogicznych danych w różnych systemach informacyjnych obok zbędnego zwiększenia kosztów opracowań prowadzi w sposób nieuchronny do powstania różnic w informacjach wynikowych opracowywanych w różnych systemach. Z doświadczeń GUS wynika, że w toku operacji kontrolnych danych wejściowych pewien, czasem dość znaczny procent danych wymaga korygowania na skutek różnego rodzaju błędów i niedokładności. Jest mało prawdopodobne aby identyczne korekty dokonywane były w każdym systemie przetwarzania danych otrzymującym kopie sprawozdań. W praktyce oznacza to, że każdy system przetwarzający wydawało by się te same dane dysponuje innymi informacjami wynikowymi.

Teoretycznie można by zapewnić stosowanie analogicznych algorytmów kontroli danych wejściowych w każdym systemie przetwarzania danych. Było by to możliwe zwłaszcza jeśli w każdym systemie stosuje się podobne środki techniki przetwarzania danych. Oznaczało by to jednakże, że każdy system przetwarzający dane musiał by prowadzić równoległe wyjaśnienia przyczyn błędów i niezgodności w tych samych jednostkach sporządzających sprawozdania, co w istniejących warunkach samodzielności przedsiębiorstw wydaje się być niedopuszczalne. Prócz tego z dużym prawdopodobieństwem można twierdzić, że jeśli systemy informacyjne resortów, które uzyskałyby zgodę GUS na otrzymywanie kopii sprawozdań jednostkowych zastosowały by w procesie przetwarzania podobnie rygorystyczne algorytmy kontroli, jakie stosuje się w Głównym Urzędzie Statystycznym, to terminy opracowania danych również nie były by krótsze od osiągniętych obecnie przez GUS.

Wydaje się, że jedynie możliwe do przyjęcia na dłuższą metę rozwiązanie problemu dopływu informacji do organów założycielskich jest dalsze doskonalenie wszystkich etapów opracowania danych w ramach statystyki centralnej oraz usprawnianie organizacji i techniki udostępniania tych danych dla zainteresowanych organów założycielskich, które bazując na tych danych, uzupełnianych w razie potrzeby materiałami własnych badań mogły by kształtować systemy informacyjne odpowiadające ich potrzebom.

W Głównym Urzędzie Statystycznym czynione są wysiłki w kierunku dalszego skracania terminów przetwarzania danych. Zależy to oczywiście od wielu czynników, w tym głównie od wzmocnienia i unowocześnienia bazy przetwarzania i transmisji danych. Przyjmuje się, że docelowo informacje opracowywane w ramach statys-

tyki centralnej powinny być dostępne dla odbiorców w następujących terminach:

- wstępne informacje miesięczne zagregowane uzyskiwane z województw drogą teleksową - 4-6 dni roboczych po upływie miesiąca;
- operatywne dane jednostkowe miesięczne - 15 dni po upływie miesiąca;
- miesięczne dane oparte o sprawozdawczość przesyłaną pocztą - w 15 dni licząc od daty wpływu sprawozdań do organów statystycznych;
- kwartalne i półroczne dane - 2-3 tygodnie od daty wpływu do organów statystyki;
- dane roczne - 6-8 tygodni od daty wpływu sprawozdań do organów statystycznych.

Prowadzone są również prace nad usprawnieniem organizacji udostępniania danych, zwłaszcza danych jednostkowych na nośnikach magnetycznych.

Problemem nadal otwartym, wymagającym odrębnych studiów jest problem zakresu informacji niezbędnych dla poszczególnych systemów resortowych dostosowanego do procesu decyzyjnego każdego resortu. Z pobieżnych obserwacji wynika, że w systemach resortowych występują bardzo silne tendencje do gromadzenia znacznej ilości informacji o charakterze ewidencyjno-operatywnym, mimo że skuteczność decyzji operatywnych resortów wobec przedsiębiorstw w istniejącym stanie prawnym jest poważnie ograniczona.

System statystyki centralnej a potrzeby informacyjne przedsiębiorstw

Zgodnie z ustaleniami ustawy o statystyce państwowej jednym z zadań Głównego Urzędu Statystycznego jest udostępnianie

informacji dla przedsiębiorstw. Samodzielność ekonomiczna i finansowa przedsiębiorstw w warunkach reformy stawia przed nimi zadanie właściwego programowania i planowania swojej działalności bez oczekiwania na dyrektywy i wytyczne z góry - wyłącznie na podstawie własnych analiz swoich możliwości wytwórczych, potrzeb społecznych i interesów załogi. W tym celu przedsiębiorstwa muszą dysponować niezbędnymi informacjami. Informacje o własnej działalności przedsiębiorstwa uzyskiwać muszą od własnych wewnętrznych systemów informacji operatywnej, rachunkowości i statystyki.

Główny Urząd Statystyczny nie ogranicza przedsiębiorstw w gromadzeniu i przetwarzaniu danych o ich własnej działalności, ale nie może również przedsiębiorstw w wykonywaniu tych funkcji wyřęczać. Regulacje ze strony GUS na tym odcinku dotyczą jedynie obowiązku stosowania w planowaniu, ewidencji i sprawozdawczości ujednoczonych w skali kraju norm pojęciowych, klasyfikacji, nomenklatur i kodów ustalonych lub zatwierdzonych przez Główny Urząd Statystyczny. Ma to na celu zapewnienie jednoznaczności nazewnictwa kategorii ekonomicznych i wskaźników zgodnie z ich treścią i ogólnie przyjętym znaczeniem.

Inaczej wygląda sprawa uzyskiwania przez przedsiębiorstwa tzw. informacji o otoczeniu, a więc informacji o działalności innych przedsiębiorstw o podobnym profilu produkcyjnym, o sytuacji surowcowo-energetycznej, o czynnikach kształtujących potencjalny rynek zbytu, o możliwościach zdobycia siły roboczej, o zagrożeniach i ochronie naturalnego środowiska, o podstawowych priorytetach planów społeczno-gospodarczych, o przewidywanych tendencjach w kształtowaniu się stosunków gospodarczych z zagranicą itp.

Tego rodzaju informacje przedsiębiorstwa powinny uzyskiwać z innych systemów informacyjnych, w tym zwłaszcza z systemu planowania centralnego oraz z systemu statystyki państwowej.

System informacji statystycznej dla przedsiębiorstw nie przybrał jeszcze w pełni realnych kształtów. Częściowo potrzeby informacyjne przedsiębiorstw w zakresie ogólnej orientacji w sytuacji gospodarczej mogą zaspokajać miesięczne informacje GUS o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju publikowane w pełnej wersji w dzienniku "Rzeczpospolita". Znacznie obszerniejsze i bardziej szczegółowe informacje zamieszczane są w gałęziowo-branżowych rocznikach oraz w innych opracowaniach rocznych i okresowych, z tym że bardzo niewielkie nakłady tych publikacji i opracowań poważnie ograniczają ich dostępność dla przedsiębiorstw.

Wyraźnego sprecyzowania wymaga również sama koncepcja niezbędnego zakresu informacji którym były by najbardziej zainteresowane przedsiębiorstwa. Jak dotąd postulaty w tej sprawie formułowane są w sposób zbyt ogólny. Z analizy kierowanych do GUS oraz do wojewódzkich urzędów statystycznych zamówień na informacje ze strony przedsiębiorstw wynika, że zainteresowania przedsiębiorstw dotyczą głównie poziomu wynagrodzeń w przedsiębiorstwach o podobnym profilu branżowym w poszczególnych regionach. Może to świadczyć o tym, że mechanizmy reformy nie wyzwoliły jeszcze wszystkich dźwigni zmuszających przedsiębiorstwa do działania w nowych warunkach.

Kolejną próbą w kierunku kształtowania systemu informacji dla przedsiębiorstw było opublikowanie w miesięczniku "Zarządzanie" indywidualnych informacji o wynikach działalności 500 przedsiębiorstw przemysłu przetwórczego /bez energetycznego/

Opracowanie zawiera 12 wskaźników charakteryzujących w sposób syntetyczny wyniki działalności oraz sytuację finansową każdego z 500 przedsiębiorstw za 1983 r. Obejmują one sprzedaż, podatek obrotowy, dotacje, akumulację, wynik finansowy, podatek dochodowy, rentowność netto, produkcję czystą, zatrudnienie, przeciętne miesięczne wynagrodzenie, finansowanie własnych inwestycji z funduszu rozwoju oraz fundusze własne w obrocie.

Reakcje użytkowników na opublikowane dane będą niewątpliwie wykorzystane przez GUS dla dalszego rozwoju w najbliższej przyszłości systemu informacji dla przedsiębiorstw.

